

Kim Furdal: Sognehistorie eller lokale Danmarkshistorier

I en lille artikel »Hvad skal vi med sognehistorien? eller om det generelle og det specielle med udgangspunkt i Ensted Sogn« lagde Lars N. Henningsen op til en diskussion af de problemer, der opstår når man skal skrive sognehistorie.¹

Indledningsvis skal det nævnes, at mit indlæg udover at være en refleksion på ovennævnte artikel og den efterfølgende debat, er et resultat af de overvejelser, jeg har haft i forbindelse med projekt »Kolding Sognekommuner«, som jeg har arbejdet med for Kolding Stadsarkiv. I den forbindelse skrives der en kort sogne- og sognerådshistorie for hver af de 9 sognekommuner, der i dag er en del af Kolding storkommune. Problemerne er med andre ord de samme som Henningsens, omend udgangspunktet er et andet.

Lars N. Henningsens hovedproblem er, hvorledes man foretager et valg i »den uendeligt nuancerede fortid«. En sognehistorie kan ikke rumme alt og der må derfor foretages et valg, et skel mellem det væsentlige og uvæsentlige i historien.

Nu kan denne problemstilling næppe siges at være specifik for sognehistorien, faktisk har den altid plaget historieforskningen. Når Lars N. Henningsen i denne forbindelse tager debatten op, er der flere grunde. En nærliggende årsag er givet, at forskellige videnskabsopfattelser netop brydes indenfor lokalhistorie mellem på den ene side amatørhisto-

rikerne og på den anden side faghistorikerne, hvor de første dyrker lokalhistorie ud fra deres specielle tilknytningsforhold til området, mens de sidste beskæftiger sig med området ud fra en teoretisk/metodisk interesse.

Thorkild Kjærsgaard har netop påpeget denne forskel, der ofte optræder og som ofte skiller parterne.² Mens amatørhistorikeren i reglen, men ikke altid, hænger de enkelte facts op som frakker på bøjler, søger faghistorikeren ofte, men ikke altid, at finde sammenhænge, i reglen årsagssammenhænge, i såvel den generelle historie som i lokalhistorien.

Hvor faghistorikeren ofte har svært ved at affinde sig med amatørhistorikerens opremsning af uendelige tilsyneladende adskilte »facts«, lægger lokalhistorikerne lige så klar afstand fra faghistorikernes forsøg på at monopolisere historien med deres »mekanismer«, strukturer og teorier, hvis de da ikke blot fortsætter med at skrive, som de altid har gjort.

Det er et spændingsfelt man begiver sig ind i ved at skrive lokalhistorie med risiko for på den ene side at blive betegnet som uinteressant og på den anden side at blive henregnet til det professionelle formskærerlaug uden forståelse for det »individuelle og særprægede«. ³ Det er sandsynligvis dette spændingsfelt, som har været anledningen til Lars N. Henningsen overvejelser om det generelle og det specielle i historien, formentlig i et forsøg på at bygge bro mellem de to grupper, men mere om dette senere.

Det ovenstående problemfelt skærpes af den manglende tradition for lokalsamfundstudier inden for den professionelle historie-

1. Sønderjydsk Månedsskrift nr. 8, 1987, s. 201 – 205. artiklen blev i de følgende numre fulgt op: *Henrik Fangel*: »apropos – Sognehistorie« Sønderjydsk Månedsskrift nr. 9, 1987.

Hans Lorenzen: »Hjemstavnhistorien og det levende ord« i Sønderjydsk Månedsskrift nr. 10, 1987.

Inge Adriansen: »apropos – hjemstavnhistorie og det levende ord« Sønderjydsk Månedsskrift nr. 11/12, 1987.

Se også: *Lis Gertrud Kildsig*: »Hvordan bør man skrive lokalhistorie? En levende debat eller et meningsløst slagsmål?« Lokalhistorisk Journal nr. 2, 1988.

2. *Thorkild Kjærsgaard*: »Fagmand og amatører« i Fortid og Nutid, bd. 26 s. 507–515

3. Se note 1.

forskning i alt fald indtil de sidste par årtier. Mens der har udviklet sig en tradition for, hvad der ligger inden for rigshistoriens emnefelt, og et ganske bestemt begrebsapparat til at analysere rigshistorien, har dette ikke været tilfældet for lokalhistorien.

Det sidste er ikke uvæsentligt, idet det ikke er muligt at studere sognet som et lille Danmark. Sognet er noget fundamentalt andet end riget, f.eks. kan sognerådet ikke betragtes som et minifolketing, hvilket har vist sig i min og min forgængers undersøgelse af sognene i Kolding kommune. Politik i sognet er ganske simpel noget fundamentalt andet end den man normalt støder på og som har sit udgangspunkt i det nationale politiske apparat. En sådan politikopfattelse vil føre forskningen ud i tautologier med mindre man vælger helt at give op og i stedet accepterer sognerådsmedlemmernes gentagende forsikringer om, at der ikke blev ført politik i sognerådet. Der »diskuterede« man ikke politik, man »snakkede« sig til rette om tingene. Det politologiske begrebsapparat kan ganske simpelt ikke anvendes, når man vil analysere det politiske liv i sognet. Det er endnu for tidligt at skitsere endelige løsninger, men det er for mig vigtigt at se på de lokale aktivitetsfelter, slægtsforbindelser, venskabsforbindelser og ikke mindst de lokale normer og værdier for løsning af problemerne. Jeg skal ikke gå nærmere ind på denne problemstilling, blot markere de problemer, som opstår, hvis man uden videre vælger at analysere lokalsamfundet med rigshistoriens begrebsapparat.⁴

Det var vel nok Durkheims vigtigste bidrag til den moderne samfundsvidenskab, at han stærkt understregede, at helheden var andet og mere end summen af samfundets enkelte dele. »Hver gang nogle fænomener ved at blive kombineret ud fra denne kombination udviser nye fænomener, må man gå ud fra, at disse nye fænomener er placeret, ikke i ele-

menterne, men i den helhed, som er opstået ved deres forening.«⁵ For Durkheim var det nærliggende at henvise til de fænomener, der opstod, når to kemiske stoffer, f.eks. ilt og brint, gik i forbindelse med hinanden. Det kan med andre ord ikke nytte, at vi betragter sognet som et Danmark i miniformat og dermed transformerer rigshistorien og dens institutioner ned på sogneplan eller omvendt, ser rigshistorien som et konglomerat af sognene. De to fænomener kan udmærket udvise forskellige træk, som til tider kan være direkte modsætningsfyldte.

Derved er vi tilbage ved de problemer, som interesserer Henningsen. Problemet er vægtningen mellem det generelle og specifikke i sognehistorien. Henningsen argumenterer i første række for, at læserkredsen uden for sognet vil være meget begrænset og at forfatteren af denne grund må have de specielle forhold i tankerne.

Henningsen argumenterer videre for, at det specielle, de konkrete oplysninger ikke må være en hoben løsrevne oplysninger og heri kan jeg kun være enig. Denne form for opstilling, addition, af enkelte facts i et håb om at skrive lokalhistorie, er dødsdømt på forhånd.

Derimod kan jeg ikke dele Henningsens synspunkter, når han videre skriver: »Det må tværtimod være målet at fremlægge de mange konkrete oplysninger som led i, og tegn på den almindelige historiske udvikling, som sognet har tilfælles med den generelle Danmarkshistorie.«⁶

Som et eksempel på dette, nævner han den generelle befolkningsudviklings forløb i Ensted Sogn og dens betydning for de sociale forhold i sognet. Dette generelle forløb har sat sig mange konkrete spor i Ensted Sogn, som det må være sognehistoriens mål at beskrive. Denne metode gør det givet relativt lettere at skrive sognehistorie, men som jeg indled-

4. Som et analogt eksempel kan nævnes Kirsten Hastrup's og Jan Ovesen's beskrivelse af de fejltagelser, antropologien gjorde ved at analysere de nordvestamerikanske indianeres gavegivningsfest »potlach« ud fra et vestligt nationaløkonomisk begrebsapparat, som er udviklet til at analysere den moderne vesteuropæiske økonomi.

Kirsten Hastrup og Jan Ovesen: »Etnografisk grundbog« Kbh. 1980 s. 232 – 244.

5. Emile Durkheim: »Den sociologiske metode« Kbh. 1972 s. 11.

6. Se note 1.

ningsvis argumenterede for, kan man ikke blot sætte et lighedstegn mellem helheden, riget og den enkelte del, sognet. De to kategorier er i princippet fundamentalt forskellige størrelser. Vi kan derfor heller ikke a priori antage, at de »vigtigste« fænomener i sognets historie er synonyme med det generelle forløb af rigshistorien.

Henningsens princip rummer samtidig et andet og mere konkret problem, idet den skitserede løsning reducerer sognets historie til en passiv refleksion af de generelle samfundskonjunkturer. Derved mister sognet sin egen historie. Det som skete i Ensted, kunne lige så vel være sket i Viuf Sogn i Kolding storkommune. Forskellene sognene imellem bliver reduceret til forskelle i tal, ikke kvalitative forskelle.

Det er netop den samme kritik, der har været rettet fra visse afrikanske forskere af Gunder Frank og Wallersteins Center-periferi modeller. Ved at fokusere på ulighederne mellem centeret og periferien, forsvinder periferiens egen historie, den bliver et passivt resultat, vedhæng, til centeret i dette tilfælde Europas historie.⁷

Det interessante må for mig at se netop være forskellene. Hvorledes adskiller livet i Seest sig fra livet i Harte-Bramdrup og hvad betinger disse forskelle. Hvis ikke netop dette er det interessante ved sognehistorien, mister sognehistorien sin berettigelse, så kan man i stedet skrive en rigshistorie illustreret med lokale eksempler.⁸ Det er netop denne problematik som Hans Lorenzen har blik for i sin kritik – omend jeg på ingen måde kan dele

hans grundlag for kritikken, når han skriver: »for der er ingen tvivl om, at historievidenskabens og finanssystemernes tiltagende bestræbelser på at borteliminere et hvert individuelt træk og gøre menneskene identitets- og hjemstavnsløse er en provokation, der har nået grænserne for, hvad det folkelige menneskesyn vil lade sig byde, ...«⁹

Problemstillingen er ikke ny, men har udgjort et frugtbart forskningsmæssigt spændingsfelt inden for antropologien og etnologien, siden Robert Redfield i 1953¹⁰ gjorde op med funktionalismens – som han selv var en del af! – forestilling om det isolerede lokalsamfund. Selv i det tilsyneladende mest isolerede samfund kunne der spores relationer til det omgivende samfund. Det forskningsmæssige problem, har siden været, hvorledes det er muligt at beskrive et samfund som en del af et samfund, at beskrive relationerne mellem »the little community and the great community«. Problemstillingen kan på overfladen synes enkel, men er det ikke, fordi den griber afgørende ind i funktionalismens teoretiske fundament.

I begyndelsen af 50'erne arbejdede den svenske etnolog Börje Hanssen med dette og en række andre teoretiske problemer. Det skandinaviske etnologiske miljø var på dette tidspunkt præget af den kartografiske skole og hans meget avancerede argumenter forblev upåagtede indtil slutningen af 60'erne, hvor samfundsvidenskabernes teorier og metoder vandt indpas inden for etnologien.¹¹ Derimod er hans arbejder kun i ringe udstrækning kendt inden for det historiske forskningsmiljø

7. *Siemens Jarle*: »Den radikale retning i u-landsstudierne og dens tolkning av afrikansk historie« i Norsk Historisk Tidsskrift, nr. 4, 1977, s. 365–397. Jeg takker Steen Østergaard for at have gjort opmærksom på artiklen.

8. Derved har jeg ikke sagt, at det fremdragede eksempel er forkert.

9. Se note 1.

10. Robert Redfield: »A Community within Communities«. *The little Community/Pleasant Society and Culture* Chicago 1967.

11. Man kan overveje, hvor stor indflydelse Börje Hanssen har haft for den svenske etnologi. Ofte synes den at begrænse sig til udsagn om »seje strukturer« med henvisning til Börje Hanssen, således f.eks. O. Löfgren og Frykman: »Det kultiverade människa«. Derimod synes Lundskolen uden tøven at have fejlet dels hans kvalificerede argumenter mod anvendelsen af kausalforklaringer, dels hans overvejelser om problemerne ved at kombinere synkrone undersøgelser med undersøgelser af forløb og forandring af bordet.

og heraf er hans doktordisputats »Österlen« nok den mest kendte.¹²

Börje Hanssen reagerede kraftigt imod sociologens forsøg på at skabe universielle love, der var uafhængige af tid og rum. Kritikken rettede sig specielt imod sociologiens forsøg på at klassificere de forskellige fænomener i universielle kategorier, erhvervsgrupper, religion, social status etc.

Hvad sociologen derved glemte, og som i denne forbindelse har interesse, var og er stadig, at sociologien ved at dele verden op i formelt ens kategorier, atomiserede virkeligheden uden hensyn til den *helhed*, som de enkelte fænomener indgår i. Fænomenerne kan formelt være ens, men deres kvalitet, deres funktion får de i kraft af deres relationer til den helhed og de øvrige fænomener, som de indgår i. En cykel er noget andet i den industrialiserede verden, hvor det er et transportmiddel, end i den tredje verden, hvor cyklen betragtes som et statussymbol.

Börje Hanssens kritik har afgørende betydning for studiet af lokalsamfundene. Det kan ikke nytte, at man a priori går ud fra, at formelt ens kategorier i 2 nærtliggende sogne har det samme indhold og samme funktion.

I sin disputats drog han konsekvenserne af denne kritik. Börje Hanssen indså, at det ikke var muligt at se samfundet som en social helhed ud fra de geografiske eller juridiske grænser som f.eks. byen uden, at det fører til forfejlede generaliserende opfattelser af de mennesker, som beboer det pågældende område. I stedet opstillede han begrebet »aktivitetsfelt« defineret som »den rumsligt beståbara sammenfattningen av den sociala aktivitet, vilken karakteriserar människorna inom

en viss grupp eller som förbinder individerna inom olika grupper med varandra«. ¹³Börje Hanssen flyttede dermed sin analyse over til en bestemmelse af de menneskelige relationer og deres relationer til de kulturfænomener, de omgiver sig med, ikke mindst indholdet af disse relationer. Relationer, der ikke nødvendigvis følger de juridiske eller geografiske grænser, hvormed han i realiteten brød med det snævre lokalsamfundsstudie. Undersøgelsens opmærksomhed flytter dermed i forhold til det geografiske rum, som individet fylder ud i kraft af sin handlen.

I kraft af begrebet »aktivitetsfelt« undgår man at: »förefaringsatt kan sammenfattas i sekvensen: Stad är lika med en samling hus – stad är lika med invånarna i dessa hus – stad är lika med alla människor i städer, vilka ha för stadsbor typiska egenskaper«. ¹⁴

Det centrale bliver dermed netop forskellene mellem aktivitetsfelterne. Hvilke typer af aktivitetsfelter findes der i lokalsamfundet? Hvilke kulturelementer indgår i aktivitetsfeltet og hvilket indhold har de i forhold til helheden og de øvrige elementer?

Inden for det lille samfund og samfundene imellem vil der kunne forefindes forskellige aktivitetsfelter, som ikke nødvendigvis vil have noget med hinanden at gøre, hvor man f.eks. vil kunne forefinde forskellige opfattelser af det gode liv versus det dårlige liv. Hele »Österlen« kan således betragtes som et stort anlagt synkront forsøg på at optrevle de forskellige aktivitetsfelter – de agrare og urbane – og beskrive deres indhold.

Börje Hanssens aktivitetsfeltsanalyse turde således være et kvalificeret bud på en viden-skab, der ikke som Lorenzen hævder det

12. Hanssen, Börje: »Österlen. Allmoge, köpstadfolk og kultursammanhang vid slutet av 1700-tallet i syd-östre Skåne« Stockholm 1952.

Hanssen, Börje: »Fields of social activity and their dynamics« i: Transactions of the Westermarck Society, Vol. II, Kbh. 1953.

Hanssen, Börje: »Methodological Remarks on Sociological History« i Acta Sociologica 12 1969 No. 4 s. 224–231.

Hanssen, Börje: Metodiske synspunkter på studiet af lokalsamfund« i Det danske historikermøde 1973. Kbh. 1975 s. 103–133.

13. Börje Hanssen 1952 s. 410.

14. do.

»bortrationaliserer det individuelle og særprægede...«¹⁵

Derved er det ikke hævdet, at center-periferi problematikken ikke har sin berettigelse. Jane og Peter Schneiders bog¹⁶ om det sicilianske samfund er et glimrende eksempel på, hvilket frugtbare resultater, der kan komme ud af, at anvende center-periferimodellen. Det vigtige er imidlertid, at vi gør os klart, at modellen kan give os svar på visse spørgsmål, men at den samtidig har blinde pletter, problemer som den ikke kan besvare, f.eks. lokale forskelle mellem to nabosogne, underlagt de samme generelle samfundskonjunkturer. Skal vi besvare disse spørgsmål, må vi gå andre veje, men hvilke? I første række gør vi klogt i at eliminere de ufremkommelige og ufrugtbare veje. En af disse veje er den af Hans Lorenzen skitserede. Her er det vigtigere, at folk skriver, end hvad de skriver: »Her er der ikke tale om, at videnskabelige teoretikere eller statslige myndigheder har opstillet retningslinier eller forskrevet aktiviteternes art og form for at omsætte deres tanker i praksis. Det er snarere en historisk opvågning, der på ingen måde udvikler sig efter en recept, end-sige lader sig formalisere eller dirigere ind i et forudberegnet mønster«.¹⁷

I det hele taget bryder Lorenzen sig ikke om mønstre, teorier, strukturer og mekanismer inden for den videnskabelige historieforskning. Den mest betydningsfulde historie kommer ifølge Lorenzen fra de folkelige historikere, der skriver frit fra leveren uden hensyn til de teoretiske dimensioner.

Den implicite forudsætning for en sådan folkelig historieskrivning er en relativistisk historieopfattelse, d.v.s. en opfattelse af, at der ikke findes absolutte sandheder i historien. Som Lorenzen selv skriver: »... må man nødvendigvis være opmærksom på, at den folkelige historie principielt ikke kommer til at fjerne sig mere fra virkeligheden end den vi-

denskabelige historieskrivning gør. Blot fjerner videnskaben sig i en anden retning...«¹⁸

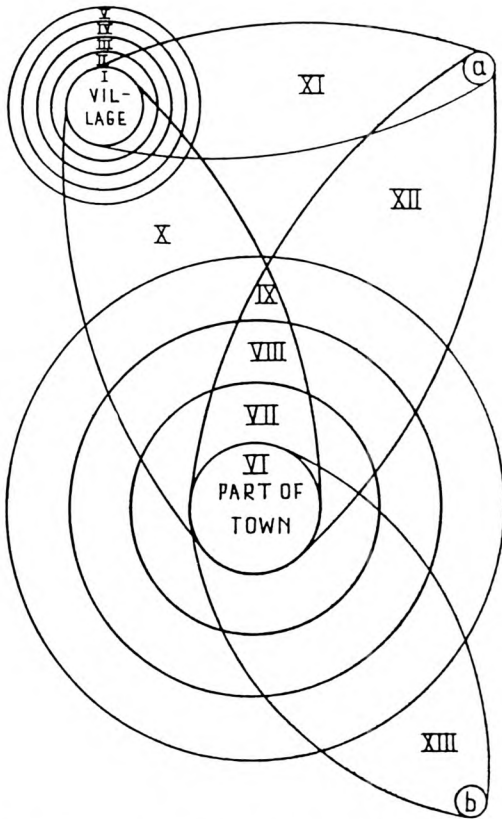
Lorenzen håber med denne form for folkelige historieskrivning at give »folket« en historisk identitet, men hans præmisser fører ham ud på en glidebane, hvis konsekvenser han næppe selv kan overskue, for hvordan og med hvilke alen måler vi de historiske fremstillinger. Lorenzens synspunkter fører til den konsekvens, at historie bliver et spørgsmål om tro, hvor den enes opfattelse af sin lokalhistorie kan være lige så god som den andens. Alt, som har interesse for enkelte personer eller grupper i lokalsamfundet, skal med i lokalhistorien. Dermed skaber historieskrivningen ikke ny erkendelse, den skaber spejle, som de historieinteresserede grupper kan spejle sig i og nikke genkendende til. Det sidste er ikke uvæsentligt for man nikker kun til det, man genkender. I den forbindelse er det ikke uvæsentligt at minde om, at en betydelig del af den lokalhistoriske litteratur har været koncentreret omkring gårdmændene, deres slægter og deres gårde. Det er med andre ord gårdmænd, der har skrevet for gårdmænd om vigtige elementer i det at være gårdmand. Det kan muligvis være, at denne historieskrivning har sin betydning for bestemte grupper, men det kan aldrig være meningen, at bestemte gruppers idealer om det gode liv skal være målet for historieskrivningen og tvinges ned over hovedet på andre samfundsgrupper. Dette kan Lorenzen naturlig undgå, hvis han, hvilket også ville være den rigtige og fulde konsekvens af hans indstilling, skrev en lokalhistorie for hver af sognets enkelte grupper. Derved ville han samtidig blive behagelig fri for kritik, da de hver især ville tilfredsstille modtagergrupperne. Det er muligvis en form for historieskrivning, der ville bibringe lokalgrupper en identitetsfølelse, men spørgsmålet bliver blot, om målet står i forhold til midlerne.

15. Som gode danske eksempler kan henvises til »amatørhistorikeren« Gregers Hansens artikel »Købmændene i Saxkøbing og Maribo i 1700-årene« i *Fortid og Nutid* bd. 25 1972 s. 20-62, eller Svend Larsen: »Studier over det fynske rådsaristokrati i det 17. årh.« 1965.

16. *Jane og Peter Schneider: Culture and Political Economy in Western Sicily. Studies in Social Discontinuity* New York 1976.

17. Se note 3.

18. do.

Den ovenstående illustration viser de social-økologiske aktivitetsfelter i Österlen i slutningen af det 18. århundrede. I Österlen blottagde Börje Hanssen de forskellige aktivitetsfelter for at beskrive deres indhold og de kulturfænomener, der indgår i det hele som aktivitetsfeltet er.

En undersøgelse af de forskellige aktivitetsfelter er en af mulighederne for at finde individualiteterne i lokalsamfundene, sådan som det er blevet efterlyst. Illustrationen viser kun de forskellige relationer, men siger derimod intet om deres indhold.

Börje Hanssen: »Fields of Social Activity an their Dynamics« i: *Transactions of the Westermarck Society, Vol. II, Kbh. 1953.*

Bringer den af Lorenzen skitserede løsning ikke forskningen fremad, må der gåes andre veje. I stedet må der søges et princip, en struktur, der gør det muligt at hente den i forhold til problemstillingen relevante empiri frem og binde den sammen til et logisk hele.

Det kræves en revurdering af begreber som teori og struktur, således som de i de fleste tilfælde opfattes inden for historieforskningen. I en lille artikel i tidsskriftet 1066 har jeg argumenteret for en skelnen mellem teorien opfattet som et sæt af hypoteser om virkeligheden, der kan verificeres eller falcificeres af de empiriske facts og teorien som et *analyseredskab* til at penetrere, se empirien og binde den sammen i et logisk hele.¹⁹ Det er den første opfattelse af begrebet teori, der har og stadig præger den historiske forskning og som ofte fører til misforståelser mellem på den ene side historikere og på den anden side ikke mindst etnologer og antropologer.²⁰ Virkeligheden er for mangfoldig og for broget til, at vi kan konstruere en teori om den, som kan tåle en empirisk verifikation. Det ville kræve en teori for hvert enkelt tilfælde, men vi kan lave en teori, som er i stand til at indfange den relevante empiri, der kan besvare vores problemstilling.

Derved er det ikke sagt, at teorien hjælper os til at besvare alt. Teorien har bestemte felter den kan se, og felter, som falder udenfor. Det må den nødvendigvis have, da den ellers ville miste sin analytiske værdi. En teori, der inddrager al empiri er lige så god som ingen teori, den hjælper os ikke med at besvare problemstillingen. Teorien kan altså ikke forkastes, fordi der er empiri, som falder uden for. Kan teorien ikke besvare problemstillingen eller er der logiske brister, må der arbejdes med den til den bliver i stand til det.

Set i forhold til dette har Henningsen sin afgjorte styrke ved at have et eksplicit princip for, hvorledes lokalhistorien skal skrives. Dermed bliver lokalhistorien ikke et spørgsmål om, hvilken tilfældig muse eller ånd, der har inspireret forfatteren i hans middagslur, men et resultat af et stringent arbejde med de begreber, som udgør det analytiske arbejdsredskab og den inddragede empiri.

I modsætning til Lorenzens historieopfattelse, der i sidste ende bygger på tro, er det

19. Kim Furdal: »Fjelstedgården – anvendelse af teori« i 1066. Tidsskrift for historisk forskning 17. årg. nr. 4 1987 s. 9–17.

20. Se Palle O. Christiansen: »Historie + Antropologi = historisk antropologi? Et etnologisk argument« i Fortid og Nutid bd. 30 s. 1–18.

muligt at laborere videre med begrebene, påpege styrke og svagheder, således som det er forsøgt gjort overfor Henningsen. Her er det muligt at gå ind i en frugtbar debat med Henningsen om de anvendte principper og begreber. Når Lorenzen således hævder, at Henningsen med sine principper ikke kan indfange »individualiteten« har han ret, men det er kun fordi Henningsens struktur ikke kan indfange de forskelle, der giver de enkelte sogne deres særpræg - det som gør Ensted forskellig fra Viuf. Lorenzen kan derimod ikke bruge denne berettigede kritik af Henningsen til en generel kritik af forskningens anvendelse af teoretiske strukturer. I stedet må Lorenzen, som det er forsøgt gjort ovenfor, stille principper op, der gør det muligt at se forskellene sogne imellem.

Henrik Fangel peger i sit indlæg specielt på »Fire landsbyer – en etnologisk rapport om nutidige landsbyer« ved Palle O. Christiansen. »Fire landsbyer«, som lokalhistorikeren Henning Haugaard i Belsted tilsyneladende har haft stor glæde af, er et tydeligt bevis på, at det er muligt at beskrive lokale kulturvariationer ved hjælp af et eksplicit formuleret begrebsapparat bl.a. ved anvendelse af aktivitetsfeltbegrebet. Der er altså ikke alene tale om, som mange måske vil opfatte det, at bogen er velformuleret. Bogen er faktisk det principielle modstykke til Henning Haugaard. Haugaard har i stedet valgt at udgive Bedsted historie i form af hæfter, der kan sættes ind i et ringbind, så den til stadighed kan suppleres. Siden starten i 1980 er der foreløbig (1987) udkommet 404 sider. Spørgsmålet er imidlertid om han nogen sinde bliver færdig ad denne vej. Forfatteren sætter sin lid til, at han ved at lægge hæfte til hæfte, emne til emne, ad åre bliver i stand til at kunne skrive Bedsted Sogns historie, men der vil altid være et emne, en ting, der ikke er beskrevet og som derfor må med. Det er kun fantasien, der sætter grænsen og den er i reglen uudtømmelig. Det tog forfatteren godt 1 1/2 år at færdiggøre »Fire landsbyer«, hvorimod jeg tvivler på, at »Brudstykker af Bedsted Sogns Historie« nogensinde bliver færdig.

Man kan spørge sig, hvad der har givet anledning til Lorenzens voldsomme kritik af historievidenskaben. En del af forklaringen må givet findes i det indhold han lægger i begreber som teoretiske strukturer og mekanismer. »Motsat retter den videnskabelige historieskrivning hele sin opmærksomhed mod de mekanismer, der ifølge dens teorier, er afgørende for, i hvilken retning samfundet udvikler sig. Den ser det på den ene side, som sin opgave at bidrage til den stadig højere fornuft hos den videnskabelige elite, der alene har mulighed for at gribe regulerende ind i disse mekanismer.....« Lorenzen synes med andre ord at opfatte strukturen som en styrende realitet i det samfund han undersøger. Hvis dette er tilfældet bliver Lorenzen argumentation forståelig og berettiget. Menneskene reduceres dermed til nogle viljeløse skakbrikker, der flyttes rundt af usynlige tråde som de ikke har nogen som helst indflydelse på. Der er desværre tale om en udbredt opfattelse ikke alene hos folk uden for, men også inden for faget. Folk der i 70'erne lyste band over dem, der trådte stier uden for kapitallogikken og som selv skrev om den kapitalistiske produktionsmådes konsekvenser, er i dag blevet kulturalister, mentalitetshistorikere, lokalhistorikere etc. for at vise, hvorledes menneskene påvirker den samfundsstruktur, de i 70'erne så som determinerende. I dag er det in at fortælle, hvorledes samfundsstrukturen påvirker individerne og individerne omvendt påvirker samfundsstrukturen i kraft af deres handlinger, hvilket selvsagt kun kan lade sig gøre, hvis strukturen er en realitet i samfundet. I dag er det nok at lade sig inspirere af teorier, man skal helst ikke være dogmatiker og holde fast i for stive kategorier. Det er i opposition til bl.a. disse træk i historieforskningen i disse år, at Palle O. Christiansen fornylig har henledt opmærksomheden på Umberto Ecos bog »Den frånvarande Strukturen« (1971). Ecos pointe ligger, som Palle O. Christiansen påpeger det, gemt i bogens titel, der understreger, at strukturen er fraværende fra virkeligheden. »Virkeligheden kender vi kun gen-

nem de begreber, vi penetrere 'den' med!²¹

Den erkendelse turde få konsekvenser for såvel de røster, der forsøger at påvise, hvorledes struktur og individ gensidigt påvirker hinanden, som de, der i et postmodernistisk opgør med de store teorier, vælger »det levende ord« og den »folkelige historie».

Der bliver i disse år investeret store anstrengelser økonomisk og arbejdsmæssigt for at skrive sogne- og byhistorie. Skal målet stå i forhold til anstrengelserne, kan der være god grund til at standse op og blotlægge de strukturer, principper, der i *alle* tilfælde ligger bag det konkrete forskningsarbejde hos såvel amatører som professionelle.

Først og fremmest er det nødvendigt at udvikle et begrebsapparat, der gør det muligt at se de lokale forskelle i lokalsamfundene. I

denne forbindelse har jeg selv peget på Börje Hanssens »aktivitetsfeltanalyse« som et kvalificeret bud på principper, der gør det muligt at se disse forskelle.

Forskningen må imidlertid aldrig endegyldigt stille sig tilfreds med bestemte principper. Det vil til stadighed være nødvendigt at arbejde videre med begrebsapparatet for at finde blinde pletter. Lokalhistorien kan derfor heller aldrig blive et *mål* i sig selv, men skal tillige være et *middel* til at afsløre begrebsapparatets svagheder og styrker. Hvis det sidste ikke er tilfældet, går lokalhistorieforskningen i stå. I sidste ende er det bedre at fremlægge sine principper åbent til diskussion end at »gemme« dem og deres problemer i teksten. Jeg hilser derfor Henningsens indlæg velkomment.

21. Palle O. Christiansen: »Konstruktion og konsumtion af fortiden« i: Fortid og Nutid bd. 34, 1987 s. 285–303, specielt s. 299 ff.